

4. 1. 2008

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Nový rok přináší nový občanský zákoník

Po sedmi letech práce je hotova osnova nového občanského zákoníku.

Skóre: 0.89

Název zdroje: Hospodářské noviny

Datum vydání: 04.01.2008

Nadpis: Nový rok přináší nový občanský zákoník

Strana: 9

Rubrika: názory

Autor: Karel Eliáš

Náklad: 58615

Oblast: Celostátní deníky

Zpracováno: 04.01.2008 05:29

Identifikace: DCHN20080104010041 cz

Klíčová slova: právní (8x), zákon (7x), právníků (7x), právo (4x), práva (4x), zákoník (2x), občanskoprávních (2x), zákonným, právníky, zákony, soudů, svobod, notáře, instituty, občanský zákoník, pracovněprávních, zákonnou úpravu, Listinou základních práv, občanského zákoníku, vlastnické právo, právní vědy, obchodních, ústavního, soukromé právo, právní kultura, občanské právo

Po sedmi letech práce je hotova osnova nového občanského zákoníku. Je to sice běžný zákon a nezavazuje víc než normy jiné. Významný je ale tím, že zasahuje celý soukromý život a ovlivňuje věci lidí ještě před narozením i dlouho po smrti.

Představme si českého truhláře na stavbě v Bavorsku. Večer sedí v hospodě s německým a polským kolegou a u piva vypráví: Žiju u Domažlic v malém domku se ženou a dvěma dětmi. V přízemí mám dílnu, a to je celý můj podnik. I syn se vyučil truhlářinu. Starší dcera vystudovala v Praze medicínu. Její učení i stáže v cizině nás stály dost peněz, rodina se léta uskrovněovala. Dcera má teď dobré místo i plat. Chtěl jsem to synovi nějak vyrovnat.

Taky jsem pořád někde na cestách a na stavbě se leccos může stát. Napadlo mě, že by mohl sám zdědit můj dům, až umřu, ale pod podmínkou, že tam nechá byt mámě, a že se dcera zřekne dědictví, když už tolik dostala. Byli jsme u notáře, ale prý to zákon zakazuje. Jeho spolustolovníci kroutí hlavou: Co to máte za právo? U nás to je samozřejmé. ...můj strýc to udělal přesně tak a bez problémů.

Paragrafy pro normální časy

Náš dosavadní civilní kodex je spojen s ideologií 60. let, kdy byl zájem státu na budování "socialismu" vším a zájem soukromníka ničím. Tak se škrtalo, co bylo pro chudého socialistického občana v chudé společnosti nepotřebné.

Po roce 1989 bylo nutné přestavět institucionální fungování moci a otevřít prostor podnikání. Myšlenka nového občanského zákoníku čas od času oživila, leč zacházela léta na úbytě. Obrat nastal v roce 2000 za ministrů Motejla a posléze Bureše. Tehdy vznikl věcný záměr nového kodexu, obecně vlídně přijatý a vládou schválený na počátku roku 2001.

Nový kodex chce zužitkovat, co kontinentální právní kultura vytvořila a nabídnout tuzemci obdobný právní komfort, jaký má soukromník v Portugalsku, Belgii, Německu, Litvě nebo kterémkoli jiném státě EU.

Chce vytvořit pro soukromé právo obecný základ a dát mu celkové ukotvení. To dnes citelně chybí - důsledkem je zhoubné bujení "samostatných" a "komplexních" předpisů, po nichž touží kdejaká zájmová skupina. Výsledná spleť pravidel často protichůdných mate i specialistu, natož toho, kdo se má zákony řídit.

Cílem autorů bylo proto napsat obyčejný kodex pro normální evropský stát. Následkem toho je vznikající občanský zákoník jiný než současný: ne proto, že by a priori chtěl vše měnit; ale z toho důvodu, že ten stávající z evropského kontextu podstatně vybočuje a beze změn se s ním nesrovná.

Rodina, vlastnictví, smlouva

Velkým omylem je představa, že hlavní účel občanského zákoníku tkví v úpravě majetkových vztahů. Jeho smyslem je záruka volného utváření soukromého života tak, aby svobodné iniciativě jednotlivce byl ponechán co nejširší prostor. Celé občanské právo stojí na třech pilířích: rodině, vlastnictví a smlouvě.

Podle těchto zásad se staví i pět celků nového českého civilního kodexu: jeho obecná část, rodinné právo, absolutní a relativní majetkové právo i závěr převážně technické povahy. Obsah sleduje jednoduchou linii: člověk, jeho rodina, jeho majetek a jeho práva a povinnosti vůči jiným osobám.

Myšlenkově se osnova hlásí k principům našeho ústavního pořádku a k filozofickým základům evropského myšlení - důvodová zpráva poukazuje na Demokrita a Aristotela, Hobbese a Kanta i Camuse nebo Arona - jakož i k tradicím české právní vědy.

Významnou měrou a s poučením z vývoje u nás i v zahraničí se osnova věnuje právům člověka na osobní svobodu, zdraví, soukromí, jméno a čest.

Také navrhuje výrazněji liberalizovat postavení spolků i nadací. Zamýšlí se například po vzoru Švýcarska nebo Nizozemska umožnit založení nadací i za dobročinným účelem. Nikoli tedy jen k obecně prospěšným cílům, jak to je dnes.

Pojetí věci, a tedy i vlastnictví, se ve shodě s Listinou základních práv a svobod rozšiřuje: v postinformační společnosti není důvod vázat vlastnické právo jen na ovládání hmotných předmětů a odlišovat právní postavení vlastníka auta od pozice "majitele" know-how. Pokud jde o právní jednání, klade se důraz na plný respekt k projevené vůli soukromníka. Dosavadní široká pravomoc státu vstoupit do svobodně uzavřené smlouvy a prohlásit ji za neplatnou se omezuje na nejkřiklavější případy.

Tak pravil sovětský kodex

Oblast rodinného práva je proti dosavadnímu stavu zasažena změnami nejméně. Bylo totiž významně reformováno již v 90. letech. Jeho celkové pojetí se v zásadě srovnává s evropskými standardy.

Hlavní důraz, pokud jde o vztahy k dětem, se klade na péči o nezletilé: vždy je třeba dbát, aby při dětech byl někdo, kdo se o ně skutečně postará. Co do majetkových poměrů mezi manžely se pak dává přednost jejich smlouvě před zákonným režimem.

Úprava věcných práv i dědického práva byla od 50. let u nás nejvíc zubožena a za drtivou většinou evropských zemí žalostně zaostává. Jde o stav tím tíživější, že věcněprávní i dědické instituty představují numerus clausus - zákonnou úpravu nelze soukromou vůlí rozšiřovat nebo měnit. Neupraví-li tedy rozličné možnosti zákon, pak neexistují vůbec.

U věcných práv jde především o vlastnictví. Platný zákoník stále kopíruje kodex sovětského Ruska z roku 1922: laskavě dovoluje vlastníku věc držet, užívat a nakládat s ní. Ale tradiční pojetí respektuje zásadu, že i tu musí být ohraničené území svobody, kde je každý králem: vlastník má právo dělat se svým vlastnictvím, co chce, ledaže mu něco zákon výslovně zakáže. Osnova se rovněž vrací k právní zásadě, podle níž je součástí pozemku vše, co je s ním pevně spojeno, tedy i budovy. Toto pojetí bylo u nás odstraněno v roce 1950 při kolektivizaci zemědělství.

Zatím setraváme na tomto modelu, byť i samotné Rusko, odkud jsme jej převzali, jej opustilo.

Zdejší dědické právo je redukováno na techniku, jak majetek přesunout dědicům. Respekt k poslední vůli zemřelého je nadmíru potlačen, neboť - jak se tu dovodilo v polovině minulého století - mrtvý nemá pro budování socialismu význam: přál-li si něco za života, netřeba na to už brát zřetel.

Kdo má starost o uchování svého majetku do budoucna a zamýšlí s ním naložit podle své vůle, je tedy nucen převádět jej, dokud je živ. Tedy nevratnými kroky, s nimiž se pojí mnohá nebezpečí. Ale účel dědického práva je rozumně vážit zájmy zůstavitele, jeho věřitelů i dědiců, aby se všem dostalo právní ochrany. Na to současné právo nedbá: na zájmy věřitelů takřka nehledí a sleduje deformovaný koncept středověkého uherského práva, který působí kuriózně.

Právo smluv a závazků vůbec poznamenala především změň úprav občanskoprávních, obchodních a pracovněprávních. Dualita závazkového práva občanského a obchodního odráží koncepci 19. století a řada států (například Švýcarsko, Itálie, Nizozemsko, Polsko, Rusko) ji už opustila. Také česká osnova jde touto cestou. Odbourává multiplikované úpravy promlčení, prodlení, náhrady škody, dvojí úpravu kupní a příkazní smlouvy či smlouvy o dílo.

Nikoli pro blaho právníků

Mezi právníky se na osnovu nového civilního kodexu objevují názory souhlasné, rezervované i odmítavé. Vytyká se jí, že zvýší nároky na právní praxi. Že s péčí o práva soukromníků bude víc námahy a že stoupne zatížení soudů.

To je jistě zčásti pravda. Ostatně, podobné ohlasy provázely kodifikační práce vždycky. Ať šlo o starý rakouský kodex z roku 1811, anebo nový občanský zákoník Nizozemska, považovaný za jeden z výkřiků právní moderny.

Hlavně je však třeba mít na paměti, že česká osnova nesleduje jako svůj první cíl blaho a pohodlí právníků, nýbrž to, aby se soukromníkům dostalo právní ochrany, kterou si zaslouží.

Autor, profesor Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni, je vedoucím týmu, který připravoval návrh nového občanského zákoníku.

Zpracovatel: [Anopress IT a.s.](#)

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz